

Рядки з історії району

◆ Свого часу в Гаях-Лев'ятинських було виявлено археологами залишки поселення доби мезоліту — середнього кам'яного віку, перехідного від палеоліту до неоліту [тривав приблизно з 10 до 5 тисячоліть до нашої ери]. Отже, люди тут жили ще більш як 7 тисяч років тому. Але назва поселення засвідчує, що воно утворилося з переселенців із села Лев'ятин. Очевидно, це заселення місцевості було вже порівняно недавно, лише сотні років тому.

◆ Якщо перша письмова згадка про Башарівку датована 1570 роком, то близьке від нього село Підзамче, судячи з першого відомого запису 1735 року, мо-

лодше на 165 років, або на три людських покоління. Значно раніше за Підзамче виник і Перенятин, де збереглися рештки земляної фортеці XVI—XVII століть. Можливо, походження назви «Підзамче» й пояснюється існуванням цієї фортеці.

◆ За переписом 1911 р., у Крупці було 711 жителів, діяли волосне управління, однокласна школа, горілчана крамниця, кооператива, ощадна каса, ресторан. Влаштувалися щорічні ярмарки.

◆ Із щоденника І. Бабеля, письменника: «26.7.20. Лешнів. Нарада в Козині, промова Будионного, перестали маневрувати, любові удари, втрачаємо зв'язок з

противником, немає розвідки, немає охорони, начдиви не мають ініціативи, мертві дії... Увечері — паніка, противник потіснив нас...». Отже, йдеться про 1920 рік.

◆ У Козинському районі в липні 1945 р. уперше було вшановано багатодітних матерів. Орденом «Материнська слава» III ступеня нагородили Домаху Бойко [Гоноратка], Феодосію Цверкалюк [Великі Жабокрики — нині Довгалівка], Оксану Нагачевську [Гранівка], Христину Михалусь [Малі Жабокрики — нині Бригадирівка] та ін. Багатодітним матерям було надано допомогу майже в 138 тисяч карбованців.

◆ Які виробничі колек-

тиви визначали трудове обличчя району, наприклад, 25 років тому! У листопаді 1968 р. на районну Дошку пошани були занесені такі колективи: колгоспи «Маяк» [голова Іван Бацмай], «Комунар» [Микола Синюк], фурнітурний завод [директор Григорій Іпаткін].

◆ У 1989 р. маршрут тоді ще Всесоюзного Шевченківського свята «В сім'ї вольній, новій» проліг і через Пустоїванне, Пляшеву. В нашому районі побували українські письменники Всеволод Нестайко, Віктор Кава, Микола Сом, Анатолій Костецький, а також Юлію Киркелан [Кишинів], Вольт Суслов [Ленінград], Віктор Крючков [Москва] та інші.

Підготував
В. ЯЩУК.

Прапор перемоги. — 1993. — 15 вересня.

Рядки з історії району

◆ Під час походу російської армії напередодні бойових дій російсько-австро-французької війни 1805—1806 рр. у Крупці і Радивиліві побував майбутній поет-декабрист Федір Глінка [1786—1880]. У своєму щоденнику, написаному у вигляді листів, 15 серпня 1805 р. він занотував: «Цього дня прийшли ми у Крупчиці, містечко, пожалуване разом з багатьма іншими маєтками блаженної пам'яті імператрицею Катериною II генералу Ігельшторму. За три версти від нас Радзивилів, де утримується таможня з російського і австрійського боку. Там завтрашнього дня повинні ми будемо перейти кордон і розлучитися з Ро-

сією надовго; а деякі з нас, може, й ніколи вже не побачать рідної сторони». Це — з другого листа. А ось про що йшлося в третьому: «О 8 годині ранку полки Чернігівський драгунський, Малоросійський гренадерський, наш Апшеронський, роти артилерії і піонерів [штурмовиків — В. Я.] згорнулися у колону і під проводом генерал-лейтенанта Ессена 2-го [сина] перейшли кордон. Солдати були бадьорі, але на обличчях їхніх зображався жалю... В усіх полках співали пісню, але вони були протяглі й тужливі, здавалося, що в них виливався сердечний смуток героїв: це остання данина батьківському краю».

◆ У лютому 1845 р. в Опарипсах виникла пожежа: зайнялася хата сільського священика Янчевецького. Першим не розгубився солдат Яків Зайцев — прикриваючись змоченою у воді ковдрою, він кинувся в огорнутий полум'ям дім і виніс семирічну дівчинку, зати́м став рятувати майно, збивати вогонь. На допомогу підіспіли Павло Білінський, староста церкви Вавло Вовк, сотський Ілько Приймак, Грицько Щерба, Лесько Зробок, Іван Ципцюра, Андрій Морозюк, Іван Михалюк, Тимко Гресюков, Іван Назаренський, Луцько Квикальчук. Відтоді минуло 150 літ, але наведені призвища в селі в основному

збереглися, отже, родовід людей, названих в архівному документі, продовжується.

◆ 4 травня 1980 р. в Червоноармійську відбулося урочисте перезахоронення останків лейтенанта Семена Чепчурина — з забутої могили біля колишнього костюлу на братське кладовище. Він загинув 25 березня 1944 р., відбиваючи контратаку фашистів.

◆ У лютому 1984 р. в Червоноармійську побував відомий український нейрохірург, доктор медичних наук, професор, директор Київського науково-дослідного інституту нейрохірургії Андрій Ромоданов. Він мав тут в будинку культури зустріч з виборцями як кандидат у депутати СРСР.

Підготував В. ЯЩУК.

Прапор перемоги. — 1993. — з листопада.

Рядки з історії району

◆ У 1914—1916 рр. на території, що входить нині до Радивилівського району, точилися запеклі бої між військами Росії і Австро-Угорщини. Тих, що загинули або померли від ран, хоронили в багатьох тутешніх населених пунктах: наприклад, російських солдатів — на церковному цвинтарі біля ст. Радивилів і на парафіяльному міському кладовищі [зокрема, й тих, які померли в 15-му епідемічному і Новоладозькому загонах Червоного Хреста, в Петроградському і Калузькому етапному лазаретах]. Хоронили російських солдатів, як свідчать архівні матеріали, виявлені бібліотекарем Н. А. Мельник, і в Крупці, Тарнавці, Михайлівці, Пустошванному, Козині, Хотині, Теслугові. То були бійці 20-ї і 101-ї піхотних, 1-ї Туркестанської дивізії, 13-го гусарського Нараського полку тощо. Могили ав-

стро-угорців були в Козині і біля фільварку в Тарнавці.

◆ У районному відділенні Держбанку в Червоноармійську в 1940—41 роках працювали Меркін, Альберт, Вайнерман, Венгродський, Рутштейн, Хаст, Пік та інші. Посада головного бухгалтера дісталася Бабенко.

◆ У 1941 р., перед війною, колгосп імені Калініна в Сестрятині об'єднував 25 господарств. Передовиками праці вважалися Василь Ткач, Матвій Сеньчук, Куліна Коваль, Олександр Мельничук. «Але в колгоспі знайшли собі місце і такі люди, які вступили не для того, щоб приносити користь собі і колгоспу, а навпаки, якнайбільше шкодити», — писала районна газета «Соціалістичний шлях».

◆ У 1944—45 роках енкаведисти вбили в районі

багатьох активних членів ОУН і УПА. Зокрема, загинули: надрайонний комендант СБ Н. Луцюк («Марко») з Шнирева, заступник курінного «Черниці» В. Чучмай («Доля») з Гаїв-Лев'ятинських, районний господарчий М. Ковальчук («Хома») і його заступник В. Козіброта («Юрко») з Башарівки. Були заарештовані: підрайонний господарчий Г. Гида («Карпо»), його заступники Дзгалюк і Левценюк з Башарівки, медсестра з сотні «Черниці», дружина курінного А. Гнатюк («Зірка») з Немирівки, заступник керівника СБ Т. Ксьондзик («Лисенко») з Пляшевої та інші.

◆ У 1962 р. в вечірній середній школі робітничої молоді в Червоноармійську навчалися 129 чоловік.

Підготував
В. ЯЩУК.

Прапор перемоги. — 1993. — 28 липня.

Рядки з історії району

◆ В 1873 р. у Радивиліві було відкрите однокласне народне училище, в 1902 р. його реорганізовано в міську школу з вечірнім відділенням для дорослих. Навчання було платним. До першої світової війни в місті також існували початкове училище, жіноче училище та приватна прогімназія. Населення користувалося публічною бібліотекою, мало до своїх послуг кінематограф.

◆ У 1941 р. в колгоспах ім. Кірова (с. Срібне) та ім. Ворошилова (с. Пустошванне) почали вирощувати кок-сагіз — культуру з роду кульбаби, що використовувалася як сировина для виробництва каучуку.

◆ В червні 1945 р. у Козині відбулися районні збори жінок-делегаток, які за утвердженою в ті часи традицією надіслали лист Сталіну. «Дорогий наш батьку і учитель, рідний...» і так далі — такими патетичними словами починалося послан-

ня. Жінки, зокрема, заявляли: «допоможемо нашим органам використовувати...», «обіцяємо вам... своєчасно і без втрат зібрати високий урожай Перемоги». Хоч лист і ряснів зворотами «в ці радісні дні ми, жінки...», «ми, жінки, даємо вам слово...», закінчувався він так: «За дорученням районних зборів підписали: Деркачов Василь Павлович — секретар райкому КП(б)У, Чумак Яків Данилович — голова райради депутатів трудящих», далі вже йшли прізвища жінок. Цими ж чоловічими прізвищами було в першу чергу підписане звернення учасників зборів жінок-делегаток до всіх жінок Козинського району.

◆ У 1962 р. комбінат побутового обслуговування населення в Червоноармійську мав і цех по розфасуванню соди для прання білизни, майстерню по ремонту велосипедів та швейних машин.

◆ З 1969 р. в Червоноар-

мійську почала працювати дитяча спортивна школа.

◆ У 70—80-і роки великий вклад у вивчення і пропаганду місцевого фольклору вніс ансамбль народної музики меблевої фабрики, яким керував Микола Ратинський, заслужений учитель України. Зокрема, в 1982 р. колектив збагатив свій репертуар мелодіями «Плескач» (записано в Іванівці), «Терлиця» (Ситне), «Косарська», «Вербовий вальс» (Крупець), «Радивилівська полька» та іншими.

◆ У 1985 р. було прокладено труби головного самотічного колектора від лікарні до насосної станції на березі Слонівки поблизу райсільгоспуправління, а також від дитсадку (на 300 дітей) до вул. Фабричної. З цього почалося запровадження міської каналізації.

Підготував
В. ЯЩУК.

Прапор перемоги. — 1993. — 11 серпня.